

Terapiaa & koulutusta new age -liikkeen hengessä

Psykoterapiatapauksia ja koulutusyhteisöjä, joissa on ilmennyt samantapaisia piirteitä kuin uskonnollisissa kulteissa, on tutkittu Yhdysvalloissa 1980-luvulta alkaen, mutta kirjallisuutta aiheesta on edelleenkin suhteellisen vähän. Kulttimaisen psykoterapian tiedetään aiheuttavan vaikeita psyykkisiä ongelmia hoitoon hakeutuville ja vaikuttavan kielteisesti heidän lähiympäristöönsä ja elämänpäiriinsä (1,2). Terapiakultteja ja epäeettistä psykoterapeuttista hoitoa on todettu sekä yksilö- että ryhmäpsykoterapiassa, useimmiten kuitenkin erilaisissa terapiaryhmissä (1,2,3,4).

Suomessa Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (TEO) hyväksymien ja valvomien psykoterapiamuotojen ja psykoterapeuttien lisäksi parina viime vuosikymmenenä on versonut erilaisia terapiasuuntia ja "henkisen kasvun ja itsensä löytämisen" ryhmiä, joiden toiminnan arvioinnista ja valvonnasta ei vastaa kukaan. Terapeutin, kouluttajan, ohjaajan ynnä muun nimikkeellä toimii kirjavan ja usein suhteellisen vähäisen koulutuksen saaneita henkilöitä, jotka järjestävät terapiaa ja koulutusta.

Vaikuttaa siltä, että raja koulutuksen nimellä kulkevan toiminnan ja psyykkisen hoidon välillä on hämärtyntä, mikä edesauttaa eettisesti arveluttavien ja psyykkisesti vahingollisten ilmiöiden syntymistä. "Vuorovaikutustaitoja lisäävää, tunneälyä parantavaa, itsensä kohtaamiseen kasvattavaa tai luovaa ilmaisu- ja kehittävä koulutusta" mainostetaan eri ammattiryhmille yleensä koulutuksena, mutta ilmoituksissa saatetaan viitata epäselvästi myös osallistujien psyykkiseen kasvuun ja esimerkiksi työelämässä esiintyvien ongelmien selvittämiseen.

Erilaisissa psyykkistä hoitoa ja "henkisen kasvun" koulutusta tarjoavissa yhteisöissä on todettu samantapaisia piirteitä kuin uskonnollisissa kulteissa. Ihmiset eristäytyvät, tulevat riippuvaisiksi kouluttajistaan ja terapeuteistaan, heitä käytetään taloudellisesti ja seksuaalisesti hyväksi. Keskustelua asiasta on käyty vähän, vaikka monenlaisia virallisen valvonnan ulottumattomissa olevia terapia- tai koulutusmuotoja on markkinoilla runsaasti.

Tilanne tuo mieleen 1960–70-luvuilla länsimaissa yleistyneen *encounter sensitivity training* -tyyppisen koulutuksen mainostamisen työyhteisöille ja vuorovaikutustaitoja tarvitseville ihmisille. Tyypillistä näille ryhmille ja ryhmävetäjille oli itämaisen filosofian ja uskonnollisen ajattelun lainailu ja soveltaminen ryhmähengessä, kokemiseen, ajatteluun ja puheeseen. Tutkimuksissa tämän tyyppisen koulutuksen myönteiset vaikutukset – osa oli kokenut hyötynensä ryhmäkokemuksista, koska olivat tunteet tulleen hyväksytyiksi ryhmässä – todettiin yleensä lyhytkestoisiksi. Suuri osa oli kokenut ryhmät haitallisiksi, hämmentäviksi ja myös psykoottisia oireita todettiin (5,6,7).

New age -tyyppinen ajattelu vaikuttaa edelleen olevan suhteellisen yleistä nykyisissäkin "kasvuryhmissä". Koulutus, terapia ja new age -uskomukset yhdistyneinä vaikeasti hahmotettavaksi, epäselvärajaiseksi kokonaisuudeksi luovat vaarallisen kasvupohjan terapiakultille, etenkin jos kouluttaja/ohjaaja/terapeutti on karismaattinen, luottamusta herättävä henkilö.

Karismaattiseen, kulttimaisiin piirteisiin omaavaan ryhmään kuuluvien jäsenien tunnuspiirteitä on kuvattu olevan (8):

- 1) kiinnittyminen yksimieliseen uskomusjärjestelmään
  - 2) vahvan yhteenkuuluvuuden tunteen ylläpito ryhmässä
  - 3) ryhmän käyttäytymisnormien voimakas vaikutus yksilön käyttäytymiseen
  - 4) uskomus ryhmän tai ryhmänohtajan karismaattiseen (tai pyhään) voimaan
- Lisäksi on todettu, että tällaisella ryhmällä on

taipumus eriytyä valtakulttuurista. Heillä on tunne totuuden tai viisauden löytämisestä. Tyyppillistä on myös vahvan ryhmäkokemuksen tuottama tunne muuttuneesta tietoisuuden tasosta, jonka merkitys tulkitaan ryhmän ideologiaa tukevaksi (8,9). Tutkimuksissa osan ryhmän jäsenistä todettiin kokeneen psyykkisten oireiden lieventyneen, mutta osalla oireet olivat pahentuneet (9). Suotuisat muutokset liittyivät suoraan verrannollisesti ryhmän yhteenkuuluvuuden tunteen asteeseen ja jäsenen tunteeseen yksimieliseen ryhmään kuulumisesta. Tällöin ulkomaailma koettiin herkästi pahaksi tai uhkaavaksi. Psyykkiset oireet lisääntyivät silloin, kun jäsen osoitti ryhmäideologiasta poikkeavaa käytöstä tai pyrki lähtemään ryhmästä (8,9).

Terapiakulttien tunnuspiirteitä

Erityisesti altistavia tällaisessa kulttimuotoisessa psykoterapiassa ja koulutuksessa ovat tilanteet, joissa terapia sisältää voimakkaita tunnelatamisia, puolustusmekanismien heikentämistä, ylenmääräisiä fyysisiä läheisyyden osoituksia ja kriittistä ajattelua vähentäviä tekniikoita (10,2). Samoin tiedetään terapiajaksojen toteuttamisen aikana osallistujan normaalista ympäristöstä, kuten esimerkiksi internateissa, lisäävän riskiä kulttimaisesta kehityksestä yhteisössä (2).

Vahingollisilla terapiakulteilla on havaittu seuraavanlaisia yhteisiä piirteitä (2,3):

- 1) "Psykoterapiakieltä" ja käsitteitä käytetään toimintaa esiteltäessä ja apua tarjottaessa.
- 2) Toiminta on pääsääntöisesti ryhmämuotoista.
- 3) Johtaja esittäytyy ammatillisesti pätevänä.
- 4) Ryhmän jäsenet kohottavat johtajan karismaattiseen asemaan ja idealisoivat häntä. He pitävät itseään etuoikeutettuina ryhmään kuuluaan. Idealisoivaa transferenssia ei käsitellä terapiassa.
- 5) Vahva ryhmäidentiteetti kehittyy.
- 6) Kehittyy vahva paine ryhmän normeihin ja käytäntöihin myöntymiseen ja sopeutumiseen.
- 7) Ryhmä on epäluuloinen, mitätöivä tai vihamielinen muita hoitotyön ammattilaisia kohtaan. Riippuvuus ryhmän sisällä lisääntyy ja kriittinen ajattelu vähenee.
- 8) Terapiaan liittyvillä henkilöillä on ollut kehityksellinen tai muunlainen muutosvaihe elämässään, jolloin identiteetin ja turvallisuuden tarve on ollut suuri – esimerkiksi silloin, kun henkilö valmistuu ammattiin.

Kulttimaiseen terapiaan liittymiseen vaikuttaa omalta osaltaan inhimillinen, syvä tarve tuntea yhteenkuuluvuutta jonkin ihmisryhmän kanssa. Kaipuu varhaiseen vuorovaikutukseen on jäänteinä aikuisessakin. Kulttimaisessa terapiassa hoidon dynamiikka on vääristynyt ja siinä potilaan tai asiakkaan liittymisen tarve tulee epäeettisesti käytetyksi terapian välineenä.

Psykoterapian eettiset periaatteet ja kulttiterapiat

Roland ja Linbloom (3) ovat tarkastelleet psykoterapiakulttien ominaisuuksia hoitotyön kahdeksan eettisen periaatteen valossa, joita voidaan käyttää apuna arvioitaessa kunkin terapeutin toimintaa jatkumolla *eettisesti toteutuva terapia – epäeettisiä piirteitä omaava terapia – terapiakultti*. Kyseisessä artikkelissa keskitytään tutkimuksiin kultti-ilmiöstä terapiaryhmissä.

Luottamuksellisuus

Luottamuksellisuus on psykoterapian tärkeä eettinen vaatimus. Psykoterapian aikana paljastettujen henkilökohtaisten asioiden pitää jäädä vain terapeutin tietoon. Myös ryhmäterapiassa luottamuksellisuus edellyttää, että ryhmän ulkopuolella terapeutti tai ryhmäläiset eivät keskustele muiden ryhmäläisten asioista. Psykoterapiakulttiryhmissä tapahtuu luottamuksellisuuden rikkomista usein rutiininomaisesti (2). Usein on todettu, että ryhmänvetäjä tai muut ryhmäläiset keskustelevat luottamuksellisista asioista ryhmän ulkopuolella toistensa tai ulkopuolisten kanssa. Samoin ryhmänvetäjä kertoo omasta elämästään sekä ryhmässä että tavatessaan ryhmäläisiä sen ulkopuolella (3).

Ryhmänvetäjän tehtävänä on suojella ryhmäläistä ryhmän liiallisilta paineilta ja ylläpitää tasapainoa siten, että hän rohkaisee henkilökohtaisista asioista kertomiseen ja toisaalta suojelee ryhmäläisiä avoimuuden liiallisilta vaatimuksilta. Kulttiryhmissä ryhmänvetäjät ja muut ryhmäläiset odottavat täydellistä avoimuutta ja pääsyä kaikille ryhmäläisen elämän alueille. Tämä synnyttää mahdollisuuden kontrolloida laajalaisesti toisen asenteita ja käyttäytymistä. Täydellistä "avoimuutta" vastustavan käytöksen katsotaan ilmenevän vastarintaa terapialle tai olevan merkinä psyykkisistä häiriöistä. Vastarintainen käytös katsotaan tämän jälkeen "terapian" kohteeksi ja päämäärä on ryhmäläisen sopeutuminen ryhmän normeihin (3).

Kaksoissuhteet

Psykoterapian eettiset vaatimukset edellyttävät, että psykoterapeutit välttävät sosiaalisia, ammatillisia, seksuaalisia ja liikesuhteita asiakkaidensa kanssa (11). Pyrkimyksenä on suojella asiakkaita siltä, että terapeutin tai terapiaryhmän sama henkilökohtainen tieto vaikuttaisi heidän muilla elämänalueillaan.

Kulttiryhmissä ryhmän sisäisiä monitahoisia suhteita pidetään tavoiteltavina. Ryhmä nähdään uudeksi perheeksi, joka täyttää kaikki sosiaaliset ja henkilökohtaiset tarpeet (1). Tätä intensiivistä kanssakäymistä lisää usein se, että asi-

”Ulkopuolisten kirjojen lukemista pidetään huonona, koska ne vain sekoittavat ajatuksia.”

akkaiden lopettaessa terapiansa tai ”valmistus-
sa” heidät kiinnitetään henkilökunnaksi tai terapeutin asemaan. Terapeuteilla on lukuisia rooleja asiakkaidensa elämässä: työnantajan, liikekumppanin, taloudellisen neuvonantajan, hengellisen johtajan ja rakastajan roolit (1,2). Eri-tyisesti seksuaalinen suhde terapeutin ja asiakkaan välillä voi luoda inestin tyyppisen dynamiikan, missä asiakas tuntee tarvetta suojella terapeuttia joutumasta arvosteltavaksi ja tuomittavaksi (12,13,1).

Kulttiryhmissä asiakkaita tyyppillisesti rohkastaan omaksumaan uusi identiteetti (14,1). Tämä johtaa usein siirtymiseen **Brainbridgen** (15) kuvaamaan ”narsismin kulttuuriin” ja samanaikaiseen vieraantumiseen muista aikaisemmista ihmissuhteista. Joissakin kulttiryhmissä rohkastaan suoraan asiakkaita katkaisemaan aikaisempia ihmissuhteitaan ja esimerkiksi annetaan aikamääriä, jolloin ryhmäläiset eivät saa olla yhteydessä ulkopuolisiin. Ryhmän suhteiden epäselvyys ja yhteensulautuminen johtavat sosiaaliseen eristäytymiseen, mikä edistää ”psykologiseksi insetiksi” ja ryhmäajatteluksi nimitettyjen sisäisten suhteiden ilmaantumista (1,16).

Tietoinen suostumus (Informed Consent)

Terapeuttien edellytetään antavan tuleville asiakkailleen tarkan tiedon terapian päämäärästä, sisällöstä, menetelmistä ja riskeistä niin, että asiakkaat pystyvät vapaasti päättämään, aloittavatko he terapian. Terapiakulttiryhmissä näitä ohjeita rikotaan selvästi: asiakkaita houkutellaan väärillä ilmoituksilla halvasta hoidosta tai nopeasta paranemisesta (14,15). Asiakkaat käyttävät omia sosiaalisia kontaktejaan uusien ryhmäläisten hankkimiseksi, esimerkiksi pyytävät työtoveria mukaan ryhmään. Päämäärät ovat piilotettuina terapiakulteissa: intensiiviseen terapiaan tai jopa elinikäiseen kanssakäymiseen. Riskeistä tai vastuukysymyksistä ei keskustella lainkaan.

Pätevyys

Hoitotyötä tekevän edellytetään olevan tietoinen oman pätevyytensä ja käyttämiensä hoitotekniikoiden rajoituksista. Turvatoimet, joiden tarkoitus on välttää asiakkaiden vahingoittumista, käsittävät jokaisen asiakkaan henkilökohtaisen haastattelun ja ryhmään sopivuuden arvion ennen ryhmän toiminnan alkua, selvityksen *informed consent* -ryhmän tarkoituksista ja menetelmistä, asiakkaan suojelemisen liialliselta ryhmän paineelta ja asiakkaalle taatun vapauden lopettaa toiminta ryhmässä (17).

Näitä käytäntöjä ei noudateta terapiakulttiryhmissä. Ryhmiin otetaan yleensä kaikki hakukkaat. Ryhmän menetelmiä pidetään niin hyvinä, että ei nähdä mitään rajoituksia asiakkaiden ongelmiin. Samoja terapiamenetelmiä sovelletaan kaikkiin, ja asiakkaiden edellytetään sopeutuvan niihin. Ryhmissä annetaan ymmärtää, että asiakkaiden on syytettävä itseään, jollei edistymistä tapahdu. Edistymättömyyden katsotaan osoittavan, että tarvitaan lisää terapiaa.

Riippuvuus ja autonomia

Eettisesti toimivien ryhmänvetäjien odotetaan suojelevan yksilöitä liiallisilta ryhmän paineilta ja edistävän osallistujien itsenäisyyttä auttamalla heitä määrittelemään ja pysymään omissa tavoitteissaan (3). Epäeettisesti toimivat ryhmänvetäjät puolestaan rohkaisevat riippuvuutta terapiasta ja ryhmästä (1). Terapiakulttiryhmissä itsenäisyys ei ole tavoite. Sen sijaan onnistumisen mittana on usein se, oliko asiakas kehittänyt uuden identiteetin (14,18). Tähän liittyy asiakkaan ”tosiuskovaisuus” terapiaan ja terapeuttiin (1). Näissä ryhmissä ryhmän normeihin sopeutumista luonnehtii ”henkilökohtaisen vapautumisen ja henkisen kasvun huipentuma” (19). On-

nistuneiden jäsenten nimittäminen terapeuteiksi lisää osaltaan riippuvaisuutta.

Taloudelliset käytännöt

Terapiakulttiryhmissä jäsenet tuntevat olevansa taloudellisesti vastuussa ryhmäorganisaation hyvinvoinnista. He saattava antaa lahjoituksia tai maksaa päästäkseen kyseisen ryhmän yhdistyksen tai seuran jäseneksi. Heiltä saatetaan vaatia ennakkomaksua tulevasta terapiasta tai pyytää lainaa. He voivat myös työskennellä vapaaehtoisina ryhmää sponsoroivan maksajan eduksi. Terapeutti saattaa kaavailla asiakkaan kanssa tulevaa liikekumppanuutta tai asiakkaista tulee osakkeenomistajia yhteiseen kiinteistöön. Kaiken kaikkiaan taloudelliset sidokset ovat sekavat, ja asiakas joutuu hyväksikäytetyksi myös taloudellisesti (3).

Ammatillinen kehittyminen

Yleisesti ammatillisessa työssä edellytetään jatkuvaa uuden tiedon hankintaa ja ajatustenvaihtoa muiden ammattilaisten kesken. Terapiakultteissa ajatustenvaihto muiden hoitotyötä tekevien ammattilaisten kanssa on hyvin vähäistä. Nämä ryhmänvetäjät väittävät yleensä jo löytäneensä tien psyykkiseen hyvinvointiin ja paranemiseen, ja he suhtautuvat muihin hoitosuuntauksiin vähätellen. Kriittistä, analyysoivaa ajattelua ryhmän sisällä ei nähdä hyväksi, vaan kaiken oppimisen korostetaan tapahtuvan parhaiten tunteiden ja kokemusprosessien kautta. Ulkopuolisten kirjojen lukemista pidetään huonona, koska ne vain sekoittavat ajatuksia.

Terapian päättäminen

Psykoterapian ammattistandardit lähtevät siitä, että lähes kaikki asiakkaat tulevat itsenäisiksi terapiasta ja terapeutista ja pätevään hoitokäytäntöön kuuluu asiakkaan valmistaminen lopettamiseen (11,20). Psykoterapeutti tukee sellaista oivallusten, taitojen ja ulkoisten tukimuotojen kehittymistä ja löytämistä, jotka lisäävät itsenäisyyttä ja itseluottamusta. Epäeettisesti toimivat terapeutit eivät edesauta terapiasta itsenäistymistä. He voivat tulkita lopettamispyrkimykset vastarinnaksi, ja he saattavat lisätä asiakkaan pelkoja terapian lopettamista kohtaan. Terapian lopettamisen ja terveeseen psyykkiseen toimintaan kykenemisen terapian jälkeen on terapiakultteissa korvannut ajatus pysyvästä terapeutista yhteisöstä. Terapiaa pidetään elämäntapana (14). Lähtijöitä ei pidetä onnistuneina vaan epäonnistuneina. Joissakin tapauksissa lähtijöi-

hin on kohdistunut uhkauksia ja kiristämistä ryhmän tiedossa olevilla asiakkaan henkilökohteisilla asioilla.

Lähtijöillä on huomattavia sopeutumisvaikeuksia ryhmän jälkeiseen elämään. Ryhmän jäsenenä oma henkilökohtainen identiteetti, sosiaalinen tuki ja tiedonsaanti ovat olleet ryhmästä riippuvaisia ja ulkopuoliset ihmissuhteet ja kiinnostuksen kohteet ovat vähentyneet. Asiakkaat ovat kokeneet tällaisesta ryhmästä lähtemisen suureksi psyykkiseksi ja myös käytännön elämään liittyväksi menetykseksi (3).

***”Fantasia terapeutista
parantajana, pelastajana
ja henkisenä johtajana
versoi jäsenten
mielessä.”***

Koulutuksen ja terapian raja hämärtyy

Temerlin ja **Temerlin** (2) ovat tutkineet sellaisia mielenterveystyötä tekevien ammattilaisten ryhmiä, jotka olivat muodostuneet epäeettisen psykoterapian opettajien ympärille. Nämä psykoterapeutit tai opettajat ottivat asiakkaita/oppilaita hoitoonsa ja eettisistä säännöistä piittaamatta muodostivat näihin potilaisiin/oppilaisiin moninaisia muita suhteita: he ottivat heitä oppilaiseen, työntekijöikseen, ystävikseen, kollegoikseen ja rakastajikseen. Asiakkaista/oppilaista tuli ”sisaruksia”, jotka ihailivat ja tukivat yhteistä terapeuttiaan tai opettajaansa.

Vähitellen lisääntyvän intiimiyden johdosta asiakas/oppilas liittyi yhä enemmän terapeutin henkilökohtaiseen ja sosiaaliseen elämään. Terapeutit olivat karismaattisia, autoritatiivisia miehiä, joilla oli narsistisia piirteitä ja taipumusta paranoiaan. Näitä samoja piirteitä on tavattu myös uskonnollisten kulttien johtajissa. Kaikilla näillä johtajilla oli loistavat verbaliset kyvyt, ja he saattoivat helposti ilmaista eri tunteita, kuten kyyneliästä vakavuutta, voima-

kasta vihaa tai viehättävää, viettelevää charmia. He väheksyivät rajoituksia terapiasuhteessa ja syyttivät muita terapeutteja etäisyydestä ja kylmyydestä terapiasuhteissaan. He katsoivat olevansa riittävän kehittyneitä kestämaan läheisyyden tunteita ja käsittelemään intiimiyttä erilaisissa suhteissa asiakkaidensa kanssa.

”Terapiaperheen” jäsenet samaistuiivat johtajaan ja käyttivät ehkä samanlaisia vaatteita, elämäntyyliä, hengellisiä uskomuksia, perhetyyliä ja sananvalintoja. Fantasia terapeutista parantajana, pelastajana ja henkisenä johtajana versoi jäsenten mielessä.

”Terapiaperheeseen” liittyttyään moni asiakas/oppilas koki olevansa pidetty, rakastettu ja tunsu yhteenkuuluvuuden tunteita. Ahdistuneisuus, masentuneisuus ja hämmennys katosivat usein, kun asiakas innostui siitä, että hän oli ihaillun terapeutin ystävä, kollega ja oppilas. Kysymyksessä oli pseudokasvu, jolloin samaistumalla terapeutin ajatuksiin, käyttäytymistapoihin ja puolustusmekanismeihin todellista itsensä ymmärtämistä ja minän toimintojen kasvua ei tapahtunut.

Sekä psykologista että seksuaalista hyväksikäyttöä tapahtui näissä niin sanotuissa kulttiterapioissa, mikä lisäsi asiakkaan tai oppilaan riipuvuutta, häpeää ja syyllisyyttä. Seksuaalinen hyväksikäyttö voidaan insestistä vastaavasti nähdä puolustusmekanismina eriytymistä ja yksilöitymistä vastaan (21). Terapeuttia tai opettajaa haluttiin puolustaa ulkomaailman uhkaa vastaan myös seksuaalisen hyväksikäytön jälkeen. Tällainen kietoutunut, epäselvä terapia- tai oppilas-suhde saattoi jatkua pitkään ja osoittautui usein tuhoisaksi asiakkaan tai oppilaan psyykkiselle hyvinvoinnille ja sosiaaliselle verkostolle.

Terveystienhuollon oikeusturvakeskuksen (TEO) hyväksymät psykoterapeutit ovat sitoutuneet eettisiin normeihin, ja heidän osaltaan sääntöjen rikkomuksista on mahdollista valittaa TEO:on. Sen sijaan muiden, niin sanottujen villien terapioiden ja koulutukseksi mainostettujen ryhmien osalta asiakas on oman onnensa nojassa ja voi valittaa ainoastaan poliisille tehtävällä rikosilmoituksella. Joillakin rekisteröimättömällä terapiasuuntauksilla on oma eettinen toimikuntansa, mutta suurimmalta osalta se puuttuu. Keskustelu näistä ilmiöistä olisi tärkeää, koska monenlaisia eri terapia- tai koulutusmuotoja on markkinoilla kriittikittömästi. ■

Kirjallisuutta:

1. Temerlin J, Temerlin M. Some hazards of therapeutic relationship. *The Cultic Studies J*, 1986;(2):234–242
2. Temerlin J, Temerlin M. Psychotherapy cults: an iatrogenic perversion. *Psychotherapy, theory, research and practice* 1982;19(2):131–141
3. Boland K, Lindbloom G. Psychotherapy cults: An ethical analysis, *Cultic Studies J*, 1992;Vol 9(No 2):137–162
4. Strasburger L, Jorgenson L, Sutherland P. The Prevention of psychotherapist sexual misconduct: Avoiding the slippery slope. *Am J Psychotherapy* 1992;46:544–555.
5. Danielsén E. Skärseldsterapier – en kritisk introduktion till de nya känsloförlösande terapierna. Simrishamn: Grafo-Tryck AB 1988
6. Derefelt A. Sensitivitetsträning – myt och verklighet. Uddevalla, Bohusläningens AB 1975
7. Lundh L-G, Leymann H. De nya känsloterapierna. Rahms, Lund 1981
8. Glanter M. Charismatic religions sects and psychiatry: an overview, *Am J Psychiatry* 1982;139:1539–1548
9. Galanter M. Cults ans zealous self-help movements. a psychiatric perspective, *Am J Psychiatry* 1990;47:543–551
10. Tourish D, Irving P. Group influence and the psychology of cultism within re-evaluation counselling: a critique, *Counselling Psychology Quarterly* 1995;8:35–50
11. American Psychological Association. Ethical principles of psychologists, Washington, DC: Author 1989
12. Pope K, Bouhoutsos. Sexual intimacy between therapists and patients, New York: Praeger 1986
13. Schoener G, Milgrom J, Consiorek J, Luepler E, Conroe R. Psychotherapists' sexual involvement with clients. Minneapolis, MN: Walk-in Counseling Center 1990
14. Ayella M. Insane therapy: Case study of the social organization of a psychotherapy cult (Doctoral Dissertation, Univesity of California, Berkeley 1985) Dessertation Abstracts International 1986;46 (9A):283
15. Bainbridge W. Satan's power: A deviant psychotherapy cult. London, England: The Regents of the University of California 1978
16. Janis I. Group think. Boston: Houghton Miffling 1982
17. Association for Specialists in Group Work, Ethics Code, Julkaistu: Roberts A. Ethical guidelines for group leaders. *Journal for specialists in Group Work* 1983;174–179
18. Hochman J. Iatrogenic symptoms associated with a therapy cult. Examination of an extinct "new psychotherapy" with respect to psychiatric deterioration and brainwashing, *Psychiatry* 1984;47:377
19. Appel W. Cults in America: Programmed for paradise, New York, Henry Holt 1983
20. National Association of Social Workers. Code of Ethics, Silver Spring, MD: Author 1990
21. Gutheil T, Avery N. Multiple overt incest as family defence against loss, *Family Process* 1977;16(1):105–116

KIRJOITAJA TOIMII PSYKIATRINA JA PSYKOTERAPEUTTINA TURUN KAUPUNGIN SOSIAALITOIMESSA. LAAJEMPI VERSIO ARTIKKELISTA ON AIEMMIN JULKAISTU SUOMEN LÄÄKÄRILEHDESSÄ 3/99 OTSIKOLLA ”KULTTIMUOTOISET ILMIÖT PSYKOTERAPIASSA JA KOULUTUKSESSA”. PSYKIATRI RAIJA HUKKANEN LUENNOI AIHEESTA SKEPSIKSEN YLEISÖTILAISUUDESSA HELSINGISSÄ 14. HUHTIKUUTA.